

Environmental Education and Sustainable Development

Open
Access

ORIGINAL ARTICLE

Sustainable Development: from Policymaking to Practice (Explaining the Model of Public Policies Gap in the Subject Area of Environment)

Fatemeh Rezaei¹, Mojtaba Tabari², Ali Farhadi Mahalli³, Toraj Mojibi⁴

¹Ph.D. Student in Public Administration, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran

²Associate Professor, Department of Management, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran

³Assistant Professor, Department of Public Administration, Islamic Azad University, Gorgan Branch, Gorgan, Iran

⁴Associate Professor, Department of Management, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran

Correspondence

Mojtaba Tabari

Email: Mo_tabari@yahoo.com

How to cite

Rezaei, F., Tabari, M., Farhadi Mahalli, A., & Mojibi, T. (2023). Sustainable Development: from Policymaking to Practice (Explaining the Model of Public Policies Gap in the Subject Area of Environment). Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development, 12(1), 137-153.

ABSTRACT

Among the major actions toward sustainable development is public policymaking that seeks to fundamentally address and resolve environmental issues. The purpose of this research is to explain an exigency model of the government public policy gap analysis in the subject area of environment. This is an applied research conducted through a survey. The statistical population included 121456 Iranian graduates with a master's degree or PhD in the field of environment. Of this population, based on the Cochran formula, a sample consisting of 384 respondents was formed, the individual members of which were selected using stratified random sampling. The validity and reliability of the measurement tool were assessed and confirmed using content validity (of face validity type) and Cronbach's alpha, respectively. The results indicated the dimensions of the link between organization policies and goals, community expectations and feelings, and reflecting stakeholders' views as relevant in the gap analysis model. In addition, the results indicated that the exigent policy gap analysis model of the environment had the required validity. The proposed model in this research which has been further improved by expert views may serve as an applied model for policymakers, practitioners, and executives of environmental policies, and particularly, the Iranian Department of Environment.

KEYWORDS

Public policies gap, Environment, Environmental Policymaking, Sustainable development.

نشریه علمی

آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار

«مقاله پژوهشی»

توسعه پایدار: از سیاست‌گذاری تا عمل (تبیین مدل شکاف خط‌مشی‌های عمومی در حوزه محیط‌زیست)

فاطمه رضائی^۱، مجتبی طبری^{۲*}، علی فرهادی محلی^۳، تورج مجیبی^۴

چکیده

از جمله اقدامات جهت دستیابی به توسعه پایدار، خط‌مشی‌گذاری زیربنایی دولتمردان کشورها، برای بهبود مسائل زیست‌محیطی است. هدف این پژوهش، تبیین مدل اقتضایی تحلیل شکاف خط‌مشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست می‌باشد. پژوهش حاضر، بر اساس هدف یک پژوهش کاربردی است و برحسب ماهیت موضوع، از نوع پیمایشی است. جامعه آماری در این مطالعه، شامل کلیه متخصصان رشته‌های محیط‌زیست دارای مدارک کارشناسی ارشد و دکتری می‌باشند که مطابق آمار موجود، تعداد آنها در حدود ۱۲۱۴۵۶ نفر است؛ که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شد و نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. اعتبار ابزار سنجش با استفاده از اعتبار محتوایی از نوع اعتبار صوری و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ($0.75 \leq \alpha$) مورد تأیید قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و برای بررسی سؤال‌های پژوهش از آزمون معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج حاکی از آن است که بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، بعد انتظارات و احساسات جامعه و بعد تأمین نظر ذی‌نفعان می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد و مدل اقتضایی تحلیل شکاف خط‌مشی‌های دولت در حوزه محیط‌زیست از اعتبار لازم برخوردار است. مدل پیشنهادی این پژوهش که با نظرات خبرگان حوزه محیط‌زیستی بهبود یافت، می‌تواند مدلی کاربردی برای سیاست‌گذاران، مدیران و مجریان حوزه خط‌مشی‌گذاری محیط‌زیستی و به‌طور خاص، سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی

شکاف خط‌مشی‌های دولت، محیط‌زیست، خط‌مشی‌گذاری محیط‌زیستی، توسعه پایدار.

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران
^۲ دانشیار، گروه مدیریت، واحد قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم‌شهر، ایران
^۳ استادیار، گروه مدیریت، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران
^۴ دانشیار، گروه مدیریت، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران

نویسنده مسئول:

مجتبی طبری

رایانامه: Mo_tabari@yahoo.com

استناد به این مقاله:

رضائی، فاطمه، طبری، مجتبی. فرهادی محلی، علی. و مجیبی، تورج. (۱۴۰۲). توسعه پایدار: از سیاست‌گذاری تا عمل (تبیین مدل شکاف خط‌مشی‌های عمومی در حوزه محیط‌زیست)، فصلنامه علمی آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۱۱(۱)، ۱۳۷-۱۵۳.

مقدمه

اقتصادی با مقادیر چشمگیر مصرف انرژی و انتشار آلاینده‌ها همراه است (Shobeiri, 2017).

به‌منظور حصول اطمینان از توسعه اقتصادی پایدار، دولت‌ها مفهوم توسعه نوآوری، هماهنگی، سبز بودن، پذیرا بودن و به اشتراک‌گذاری را ارائه کرده و اهدافی را در جهت کاهش مصرف انرژی و انتشار آلاینده‌ها تدوین کرده‌اند. این اعتقاد کشورها که آب‌های زلال و کوه‌های سرسبز دارایی‌های ارزشمندی هستند، توسعه یک جامعه دوستدار محیط‌زیست و حافظ منابع طبیعی را تسریع می‌کند (Li et al., 2017)؛ بنابراین محیط‌زیست، امروز دربرگیرنده تمام مسائلی است که در صنعت، فرهنگ، اقتصاد و سیاست مطرح است. این روند تا آن حد پیش رفته که در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، برنامه‌ریزی محیط‌زیست در چارچوب برنامه‌ریزی کشوری مطرح می‌شود (Savari & Naghi Bayranvand, 2020). درعین‌حال، به دلیل بهبود آگاهی‌های محیط‌زیستی، ذینفعان مانند مصرف‌کنندگان و سازمان‌های محیط‌زیستی توجه بیشتری به آلودگی محیط‌زیست شرکت‌ها می‌کند (He et al., 2019). بسیاری از شرکت‌ها برای ممانعت و کنترل آلودگی محیط‌زیستی باید نوآوری‌های مدیریت محیط‌زیستی را اتخاذ کنند (Ma et al., 2020) برای ایجاد یک توسعه همه‌جانبه و پایدار و همچنین جایگزینی منابع جدید کسب درآمد به‌جای منابع نفتی نیازمند استفاده از تمامی امکانات کشور می‌باشیم. در این راستا موضوع محیط‌زیست به‌عنوان یکی از عناصر مهم در ترکیب اقتصادی و فرهنگی کشور محسوب می‌شود. به‌طوری‌که در بخشی از ابلاغیه مقام معظم رهبری در خصوص سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، به‌عنوان نیاز اساسی کشور مورد تأکید قرار گرفته است (Navaei et al., 2017).

موضوع خطمشی‌گذاری یا سیاست‌گذاری محیط‌زیستی نیز از موضوعات اساسی موردبحث در ادبیات خطمشی‌گذاری عمومی محسوب می‌شود. این موضوع به‌ویژه پس از دهه ۱۹۷۰ میلادی و گسترش بحران‌های محیط‌زیستی در سرتاسر جهان بیش‌ازپیش موردتوجه دولتمردان کشورهای توسعه‌یافته و برخی کشورهای درحال‌توسعه قرار گرفت (Aslipour et al., 2014). برای کاهش این نگرانی که بسیار بجا و به‌مورد است، ضرورت خطمشی‌گذاری برای بهبود مسائل زیست‌محیطی در راستای تحقق توسعه پایدار، از سوی دولتمردان کشورها احساس می‌شود. فارغ از وضعیت بحرانی زیست‌محیطی در عرصه جهانی، وضعیت کنونی محیط‌زیست

از زمان اصلاحات و گشایش‌ها در جهان و توسعه سریع اقتصادی ناشی از آن، مسائل محیط‌زیستی به‌طور فزاینده‌ای برجسته شده‌اند. حفاظت محیط‌زیستی در دنیا تا حدی پیشرفت کرده است، اما وضعیت هنوز امیدبخش نیست. خطمشی‌های محیط‌زیستی اولین راهکار برای ارائه اطلاعات اساسی در مورد فعالیت‌های حفاظت محیط‌زیستی است (Liu & Liu, 2021). امروزه محیط‌زیست در معرض تهدیداتی ازجمله تنزل کیفیت حوزه‌های آبخیز، کاهش عملکرد تنوع زیستی، پیدایش انواع آلودگی‌ها و تغییرات شدید اقلیمی است. ساتن (۲۰۱۳) انواع آلودگی‌ها را در سه دسته کلی تقسیم‌بندی کرده است: آلودگی‌هایی که در هوا تأثیر می‌گذارند؛ آلودگی‌های تأثیرگذار در آب و آلودگی‌هایی که درروی زمین تأثیر می‌گذارند (Sutton, 2013). از بین عوامل تأثیرگذار در تشدید مخاطرات و فجایع طبیعی می‌توان به عواملی چون جنگل‌زدایی، شهرنشینی، صنعتی شدن، افزایش جمعیت و دیگر موارد اشاره کرد که به‌عنوان یک نتیجه از فعالیت‌های انسان‌ساخت است که کیفیت محیط‌زیست را تحت تأثیر و بقای انسان را مورد تهدید قرار می‌دهد (Shobeiri & Haghghi, 2015). تحولات محیط‌زیستی در سطح بین‌المللی از یک‌سو و گسترش فرآیندهای مخرب محیط‌زیست در داخل کشور به‌مانند بسیاری از کشورهای درحال‌توسعه باعث شده است تا موضوع حفاظت از محیط‌زیست بیش از گذشته در کانون توجه سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کشور قرار گیرد (Shobeiri et al., 2013). فاجعه محیط‌زیستی نه‌تنها آرامش و امنیت را از زندگی انسان می‌رباید، بلکه موجودیت بشر را نیز تهدید می‌کند. محیط‌زیست شهری مانند همه محیط‌هایی که زندگی در آنها جریان دارد در فعالیت‌های انسان تأثیر گذاشته و از آن تأثیر می‌پذیرد (Salehi & Pazukinejad, 2014).

امروزه بحران‌های محیط‌زیستی افزایش‌یافته و تلاش‌های گسترده‌ای را می‌طلبد (Taherkhani et al., 2019) یکی از چالش‌های بزرگ قرن بیست و یکم برای سیاست‌گذاران حتی در سبزترین کشورها، شناخت دقیق علل کم‌اثر بودن یا شکست سیاست‌های محیط‌زیستی برای رویارویی با این مشکلات است (Latifian et al., 2013). بحران‌های محیط‌زیستی در ایران نیز یکی از شدیدترین بحران‌های محیط‌زیستی در جهان شناخته‌شده است. رشد سریع اقتصادی، توجهات جهانی را به خود جلب کرده است. رشد مستمر

فرآیندهای سبز شرکت کنند (Singh et al., 2020).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد؛ عدم هماهنگی درونی یک خطامشی و یا میان خطامشی‌ها، باعث انحراف نتایج حاصل از آنها در هر سه بخش خروجی^۳، پیامد^۴ و اثر^۵ خطامشی شده است (Baumgartner & Jones, 2009; Schneider & Ingram, 1997; Mazmanian & Sabatier, 1981; May et al., 2005).

تا اواخر دهه ۶۰ میلادی، گمان بر این بود که دستورات خطامشی گذاران برای مجریان آن شفاف بوده و آن چیزی اجرا می‌شود که توسط خطامشی گذاران نیت شده است (Hill & Hupe, 2002). فرآیند ترجمه خطامشی به اقدام (Barrett, 2004) درست و صحیح فرض می‌شد؛ اما در دهه ۷۰ با تحقیقات انتقادی که بر روی این فرآیند صورت پذیرفت، آغازی بر مطالعات اجرای خطامشی نیز کلید خورد که افرادی نظیر دارتیک^۶ (۱۹۷۲)، پرسمن و وایدالسکی^۷ (۱۹۷۳) و بارداج^۸ (۱۹۷۷) سردمداران این مطالعات تلقی می‌شوند. به‌طور کلی، مفاهیمی از جمله: خطامشی گذاری یکپارچه (Meijers & Stead, 2004)، خطامشی گذاری منسجم (OECD, 2002)، خطامشی گذاری متقاطع (Schmidt, 2000)، همسانی خطامشی (Challis et al., 2002)، کلیت دولت (Christensen & Lægheid, 2007)، خطامشی به‌هم‌پیوسته^۹ (Wilkinson & Appelbee, 1999)، دولت به‌هم‌پیوسته^{۱۰} (Ling, 2002)، مدیریت بین دولتی^{۱۱} (Agranof, 1986) و مدیریت شبکه‌ای (Kickert, 1997) را در این زمینه می‌توان مشاهده کرد. بر اساس همین مبنای، سه نسل از اجرای خطامشی شناسایی شده‌اند (Goggin et al., 1990) رویکرد سوم رویکرد هیبریدی است که تلفیقی از مبانی دو رویکرد قبل است و سعی دارد شکاف میان آن دو را پر کند (Fischer, 2007).

مباحث علمی موردتوجه در تحلیل شکاف خطامشی بسیار به مباحث تحلیل اجرای خطامشی نزدیک است؛ اما تفاوت

کشور نیز مطابق با شاخص‌های جهانی غیر مطلوب و بعضاً خطرآفرین گزارش شده است. اعلام شاخص جهانی عملکرد محیط‌زیستی سال ۲۰۲۰ که از سوی دانشگاه ییل^۱ منتشر شد، نشان داد که هشدارهای کارشناسان محیط‌زیست را باید جدی گرفت. بر اساس گزارش شاخص عملکردی محیط‌زیست EPI^۲، ایران بین ۱۳۲ کشور جهان با کسب نمره ۴۲/۷۳ در مقام ۱۱۴ قرار گرفته است. ایران در سال ۲۰۱۵ با کسب نمره ۶۰ در مقام ۷۸ جهان و در سال ۲۰۲۰ میلادی با نمره ۷۶/۹ در رتبه ۶۷ جهان قرار داشته است (Vaezi et al., 2020). در ایران، مجموعه‌ای از ارگان‌ها مانند سازمان حفاظت محیط‌زیست و شورای عالی محیط‌زیست، اقدام به سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست می‌کنند (Maleki et al., 2016). شکاف‌های عمیقی در تحقیقات موجود وجود دارد که باید برطرف شود. مفهوم‌سازی خطامشی‌های محیط‌زیستی در مطالعات تجربی قبلی بسیار سطحی بوده و یا به نظریه‌های علمی توجه نداشته است و این نشان‌دهنده تمرکز بر محیط‌زیست برای کاربردهای صنعتی در اکثر تحقیقات تجربی است؛ در مقابل، تعداد قابل‌توجهی از مطالعات نظری اقدامات خطامشی‌های محیط‌زیستی را شناسایی کرده‌اند که می‌تواند از اجرای طرح‌های محیط‌زیستی، از جمله استخدام، ارزیابی عملکرد، سیستم‌های پرداخت و پاداش، توانمندسازی/مشارکت کارمندان و یادگیری سازمانی حمایت کنند (Yu et al., 2020). با این حال، در میان چارچوب‌هایی که مجموعه جامع‌تری از خطامشی‌های محیط‌زیستی را نشان دهد، یک نظریه فراگیر و اعتبار سنجی تجربی وجود ندارد (Teixeira et al., 2016). با این حال، فشار روزافزون ذینفعان برای اجرای خطامشی‌ها در زمینه محیط‌زیست (Johnstone, 2019) به یک قانون تجارت در تمام جهان و صنایع تبدیل شده است تا در

۱. دانشگاه ییل، سابقه طولانی در اندازه‌گیری شاخص‌های زیست‌محیطی دارد تا آنجا که این دانشگاه در سال ۲۰۰۵ روش EPI که ترجمه آن «شاخص عملکرد زیست‌محیطی» است را ابداع کرد و هم‌اکنون این روش، مبنای اندازه‌گیری و گزارش‌های مرتبط با محیط‌زیست است. هر ساله دانشگاه ییل، در قالب چندین پروژه اطلاعات به‌دست‌آمده از سازمان‌های بین‌المللی مثل یونپ، یو ان دی پی، بانک جهانی، ناسا و فائو را همراه با داده‌های آماری و اطلاعاتی که از طریق منابع داخلی کشورها به دست آورده بررسی می‌کند و سپس بر اساس یافته‌های علمی، رتبه کشورها را اعلام می‌کند. شاخص عملکرد زیست‌محیطی در واقع منعکس‌کننده وضعیت محیط و سلامت انسان در هر کشور است. (همشهری، شماره ۵۶۱۱، ۱۳۹۰، ص ۷)

2. Environmental Performance Index 2012

3. Out put
4. Out come
5. Impact
6. Darthick
7. Pressman and Wildavsky
8. Bardach
9. Joined up policy
10. Joined up Government
11. Inter- Government

می‌توان برای تعریف شکاف خطمشی سود برد عبارت‌اند از: الف) طراحی هر یک از این مفاهیم برای این بوده است تا خطمشی گذار به اهداف خود نائل آید؛ بنابراین، شکاف خطمشی هنگامی ایجاد می‌شود که خطمشی گذار به اهداف از پیش تعیین‌شده خود نرسد.

ب) وقتی در مفاهیمی که بحث شد، به دنبال پاسخ به سؤال «شکاف خطمشی چیست؟» پاسخ‌هایی ارائه می‌شود که در دو موضوع قابل‌جمع است. اول اینکه یک سری عوامل، ایجادکننده شکاف خطمشی هستند و دوم، دلایلی را برای شکل‌گیری شکاف خطمشی باید جستجو کرد؛ بنابراین، تعریف شکاف خطمشی در دو مقوله عوامل و دلایل ایجاد آن مستتر است. با توجه به موارد فوق، شکاف خطمشی بر اساس عوامل و دلایلی شکل می‌گیرد که سبب می‌شود خطمشی‌گذار به اهداف مورد انتظار خود نرسد. این موضوع، شاکله اصلی تعریف شکاف خطمشی را تشکیل می‌دهد. هدف از ارائه این بخش ارائه مهم‌ترین تئوری‌ها و مبانی نظری حوزه خطمشی‌گذاری عمومی بوده است.

چراکه راهکارهای نظری شکاف خطمشی‌گذاری محیط‌زیستی به‌عنوان یکی از موضوعات خطمشی‌گذاری عمومی را باید، از میان تئوری‌ها و مبانی تجمیع شده در ادبیات نظری موضوع جستجو نمود. به دلیل حجم بالای منابع و مبانی نظری در این بخش، مطالب ارائه‌شده به‌صورت اجمالی و گزینشی از میان انبوه مطالب انتخاب‌شده‌اند به‌طوری‌که چارچوب اصلی در «تدوین خطمشی‌های محیط‌زیستی» را فراروی مخاطب قرار دهد.

ظرفی میان این دو مفهوم وجود دارد. در تحلیل اجرا، به دنبال بررسی دلایل تفاوت آنچه قصد شده با آنچه درنهایت اجرا شده می‌باشند؛ اما تحلیل شکاف، نگاهی وسیع‌تر را شامل شده و چرخه کامل خطمشی‌گذاری را در برمی‌گیرد. به‌عنوان نمونه، بخشی از مقالات و پژوهش‌های تحلیل شکاف، به بررسی تفاوت میان آنچه خواست جامعه از خطمشی‌گذاران بوده با آنچه در پاسخ به آن خواست تبدیل به خطمشی شده است؛ پرداخته‌اند (Scott, Bero, et al., 1998; Nye, 2008). بخش دیگری از پژوهش‌ها به بحث پیرامون تفاوت میان خطمشی تدوین‌شده و اجرای آن روی آورده‌اند (Broadhurst, 2006; Hagdoost, 2011). می‌توان اصطلاح «پدیده شکاف خطمشی» را بدین گونه در نظر گرفت: پدیده شکاف خطمشی رویدادی است که در سلسله‌مراتب بالا به پایین فرآیند خطمشی‌گذاری اتفاق می‌افتد و مبتنی بر مجموعه‌ای از عوامل، سبب انحراف از هدف غایی مدنظر خطمشی‌گذاری می‌شود. سیاست/خطمشی زیست‌محیطی^۱ عبارت است از فعالیت‌ها، اقدامات و تصمیمات اتخاذشده توسط سازمان‌های عمومی جهت رفع مسائل یا بحران‌های محیط‌زیستی. هرچند، این مفاهیم نتوانسته‌اند ارتباط مستقیمی با مفهوم شکاف خطمشی ایجاد کنند اما مرور آنها پژوهشگر را در ارائه یک تعریف جامع در مورد مفهوم شکاف خطمشی یاری می‌رساند. الهاماتی که از این مفاهیم

1. Environmental policy

جدول ۱. جمع‌بندی نظریات، رویکردها و مدل‌های خطمشی‌گذاری عمومی

Table 1. Summary of the Theories, Approaches, and Models of Public Policymaking

مدل‌های خطمشی‌گذاری عمومی Models of public policymaking	رویکردهای خطمشی‌گذاری عمومی Approach of public policymaking	نظریات خطمشی‌گذاری عمومی Theory of public policymaking
مدل فرآیندی / مدل نهادی / مدل گروهی / مدل نخبگان / مدل جریان‌ها و دریاچه‌ها / مدل نظریه بازی / مدل انتخاب عمومی / مدل انتخاب عمومی / مدل سیستمی / مدل بحران / مدل متغیرهای چندگانه	رویکرد عینی‌گرا (مسئله-محور) Objectivist (problem-oriented) approach رویکرد آرمان‌گرا (هدف‌گرا) Idealist (goal-oriented) approach رویکرد خیال‌پرداز (توهم‌گرا) Imaginative (illusion-based) approach	نظریه عقلایی Rational theory نظریات منتقد به نظریه عقلایی Critical theories of rational theory نظریه تدریجی‌گرایی Theory of gradualism نظریه رضایت‌بخش Satisfying theory نظریه هنجاری Normative theory نظریه گفتمان Discourse theory
Process model / Institutional model / Group model / Elite model / Streams & windows model / Game theory model / Public choice model / Systemic model / Crisis model / Multiple variable model		

در ادامه به تشریح مفاهیم اساسی مربوط به بازیگران و گروه‌های ذینفع خط‌مشی‌گذاری عمومی پرداخت که اهم مطالب مذکور را در جدول زیر خلاصه نمود:

جدول ۲. جمع‌بندی انواع بازیگران تأثیرگذار بر حوزه خط‌مشی‌گذاری عمومی (زیست‌محیطی)

Table 2. Summary of Different Influential Players in Public Policymaking

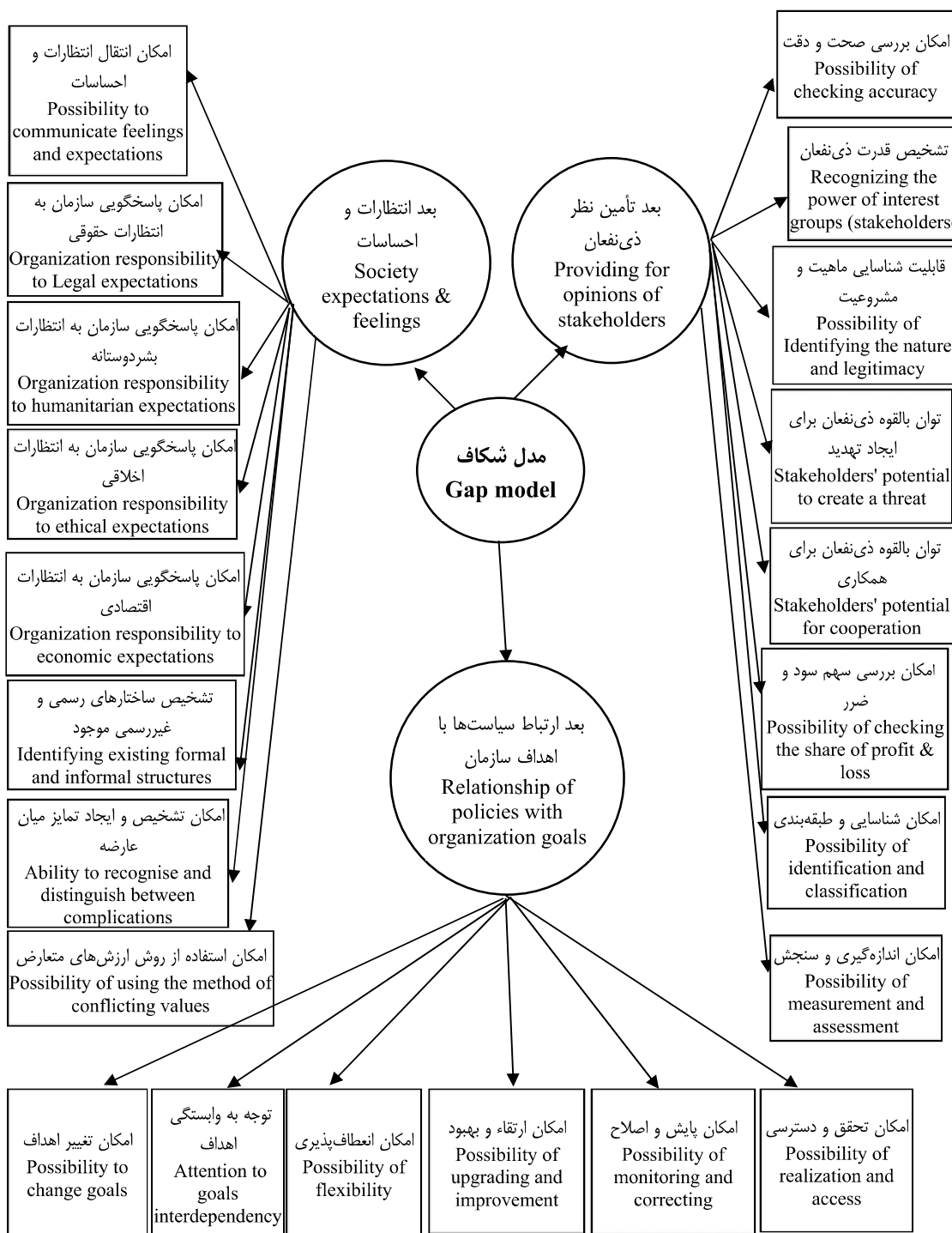
دسته‌بندی کلی بازیگران تأثیرگذار General classification of influential players	دسته‌بندی جزئی تر بازیگران تأثیرگذار Detailed classification of influential players
نخبگان سیاسی Political elites	بازیگران اجرایی Executive players
	بازیگران تقنینی Legislative players
	بازیگران قضایی Judicial players
	سایر دستگاه‌های حاکمیتی (نیروهای مسلح و غیره) Other governing bodies (armed forces, etc)
نخبگان دیوانی Bureaucratic elites (bureaucrats)	بوروکراسی محیط‌زیست (سازمان حفاظت محیط‌زیست) Environmental bureaucracy (Environmental Protection Organization; EPO)
	رسانه‌های مکتوب و الکترونیکی Printed and electronic media
	مدارس، دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه Schools, universities, and seminaries
سایر بازیگران مؤثر Other influential players	تشکل‌های مردم‌نهاد زیست‌محیطی (NGOs) Environmental non-governmental organizations (NGOs)
	بخش خصوصی Private sector

البته حدود تأثیرگذاری هرکدام از بازیگران مذکور در مراحل فرآیند خط‌مشی‌گذاری زیست‌محیطی متفاوت است. به‌عنوان مثال تأثیر نخبگان دیوانی در مرحله دستورکارگذاری و تأثیر نخبگان سیاسی در انتخاب راه‌حل (خط‌مشی) موردنظر بیش از سایر بازیگران می‌باشد. گام‌های مرحله تدوین در جدول زیر خلاصه شده است:

جدول ۳. جمع‌بندی گام‌های مرحله تدوین خط‌مشی عمومی

Table 3. Summary of the steps in public policy formulation

گام‌های مرحله تدوین خط‌مشی عمومی Steps in public policy formulation	گام‌های مرحله تدوین خط‌مشی عمومی Steps in public policy formulation
هاولت و رامش، ۲۰۰۹، ص ۱۲ Howlett & Ramesh (2009) p. 12	اشتریان، ۱۳۹۱، ص ۸۷ Ashtarian (2012) p.87
دستور کارگذاری (طرح و انعکاس مسائل زیست‌محیطی در سازمان‌های حاکمیتی) Stewardship agenda (raising and reflecting environmental issues in governing organizations)	مسئله‌شناسی عمومی (آلودگی هوا، آب‌و‌خاک) Public problemology (air, water, and soil pollution)
شکل‌گیری خط‌مشی (معمولاً توسط نخبگان دیوانی) Policy formation (normally by bureaucratic elites)	تعیین راه‌حل‌ها (خط‌مشی‌های عمومی) Determining problems (public policies)
تصمیم‌گیری (لزوماً توسط نخبگان سیاسی) Decision making (necessarily by political elites)	تصمیم‌گیری (مشروعیت‌بخشی، ایجاد ائتلاف، آغاز اقدام) Decision making (legitimization, forming coalition, beginning of action)

شکل ۱. مدل اقتضایی شکاف

Figure 1. Contingent Gap Model

خطمشی گذاری باشیم. به عبارت دیگر، مجموعه عواملی که سبب انحراف در خطمشی می‌شود را در قالب مفهومی جدید

موضوع مقاله پژوهشگر، مفهوم‌پردازی پدیده‌ای است که سبب می‌شود شاهد انحراف از خطمشی در طی فرآیند

در پژوهش حاضر، بر اساس سؤالات تحقیق، برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه محقق ساخته، استفاده شده است. در این پژوهش به منظور تعیین ضریب قابلیت اعتماد از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار پایایی ترکیبی و پایایی هر یک از مؤلفه‌های تحقیق محاسبه شده که نتایج حاکی از پایایی پرسشنامه دارد. همچنین روایی واگرا و همگرایی پرسشنامه نیز به دست آمده که نتایج، حاکی از روایی مناسب پرسشنامه است. به همین ترتیب، برای تعیین روابط علی بین متغیرها و میزان آنها از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (با استفاده از نرم‌افزار PLS3) استفاده شده است. برخلاف مدل یابی معادلات ساختاری مبتنی بر واریانس که میزان برازش مدل را ارزیابی می‌کند و در نتیجه برآورد مدل در جهت تبیین، آزمون و تأیید نظریه‌ها است؛ روش PLS پیش‌بینی مدار بوده و به‌عنوان روش تبیین نظریه می‌تواند بکار گرفته شود؛ بنابراین، طبق مبانی و مدل ارائه شده، ابعاد مدل شامل بعد تأمین نظر ذینفعان، بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، بعد انتظارات و احساسات جامعه می‌باشند که در بخش بعد مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

جهت بررسی برازش مدل، از برازش مدل اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری و برازش کلی مدل استفاده شده است. به‌منظور بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری تحقیق، به بررسی ضرایب بارهای عاملی، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی^۲ پرداخته شده است. مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰/۴ می‌باشد. در جدول زیر تمامی اعداد ضرایب بارهای عاملی سؤالات از ۰/۴ بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد.

2. Composite Reliability

تحت عنوان «شکاف خطمشی» مورد بررسی قرار داده است. همان‌طور که ذکر گردید، خطمشی گذاران برای رفع یا به حداقل رساندن این انحرافات، الگوها یا مدل‌هایی را پیشنهاد داده‌اند؛ که هر یک، به مقتضای زمینه^۱ و شرایط موجود در محیط مدنظر خطمشی گذار، دارای تعاریف و ویژگی‌های متفاوت (و در عین حال دارای مفهوم مشترک با یکدیگر) هستند. در این پژوهش به ارائه مدلی پرداخته شده است که در رابطه با خطمشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست، با در نظر گرفتن سه بعد ارتباط با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و بعد ذینفعان، مدل را شناسایی می‌کند. لذا هدف این پژوهش، طراحی مدل اقتضایی تحلیل شکاف خطمشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست است. مدل پیشنهادی این پژوهش که در دو مرحله با نظرات دو گروه خبرگان حوزه سیاست‌گذاری و حوزه محیط‌زیستی بهبود می‌یابد، می‌تواند مدلی کاربردی برای سیاست‌گذاران، مدیران و مجریان حوزه خطمشی گذاری محیط‌زیستی و به‌طور خاص، سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار گیرد که با توجه به مبانی نظری پژوهش، مدل اقتضایی شکاف به‌صورت شکل ۱ است.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر هدف، از نوع کاربردی است و برحسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی-پیمایشی می‌باشد. این تحقیق در سطح کشور ایران در سال ۱۳۹۹ انجام شده است. جامعه آماری در این مطالعه، شامل کلیه متخصصان رشته‌های محیط‌زیست دارای مدارک کارشناسی ارشد و دکتری می‌باشند که مطابق آمار موجود، تعداد آنها در حدود ۱۲۱۴۵۶ نفر می‌باشد. در این تحقیق، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شد و نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند.

1. Context

جدول ۴. ضرایب بارهای عاملی

Table 4. Factor Loadings

SEF	RPG	POS	
بعد انتظارات و احساسات جامعه	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان	بعد تأمین نظر ذینفعان	
Society expectations & feelings (SEF)	Relationship of policies with organization goals (RPG)	Providing for opinions of stakeholders (POS)	
		0.788	POS1
		0.857	POS2
		0.781	POS3
		0.866	POS4
		0.545	POS5

SEF	RPG	POS	
		0.646	POS6
		0.635	POS7
	0.653		RPG1
	0.822		RPG2
	0.861		RPG3
	0.767		RPG4
	0.634		RPG5
	0.780		RPG6
	0.744		RPG7
0.711			SEF1
0.674			SEF2
0.610			SEF3
0.532			SEF4
0.519			SEF5
0.852			SEF6
0.755			SEF7
0.689			SEF8

برازش مدل‌های اندازه‌گیری، روایی همگرا^۱ است که به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات (شاخص‌ها) خود می‌پردازد؛ که نتایج آن در جدول زیر آمده است.

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در PLS، بعد از سنجش بارهای عاملی سؤالات، نوبت به محاسبه و گزارش ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی می‌رسد. معیار دوم از بررسی

1. Convergent Validity

جدول ۵. نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پنهان تحقیق

Table 5. Results of Cronbach's Alpha and Composite Reliability (CR) for the Latent Variables

متغیرهای مکنون	نشان	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha>0.7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR>0.7)	میانگین واریانس استخراجی (AVE>0.5)
بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders	POS	0.859	0.892	0.548
بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals	RPG	0.874	0.902	0.571
بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings	SEF	0.825	0.868	0.557

است؛ مطابق با یافته‌های جدول فوق، این معیار در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند، در نتیجه مناسب بودن روایی همگرای پژوهش تأیید می‌شود.

جهت سنجش روایی واگرا از معیار فورنل-لارکر استفاده شده است؛ که نتایج به‌صورت جدول ۶ است. چون مقادیر قطر اصلی (جذر AVE) برای هر متغیر پنهان، از همبستگی آن متغیر با سایر متغیرهای پنهان موجود در مدل، بیشتر می‌باشد روایی واگرای مدل نیز تأیید می‌شود.

با توجه به اینکه حداقل مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ۰/۷ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیارها در مورد متغیرهای مکنون، مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند و می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی پژوهش را تأیید نمود. با توجه به اینکه مقدار مناسب برای AVE، ۰/۵

2. Average Variance Extracted

جدول ۶. محاسبه روایی واگرا

Table 6. Discriminant Validity

SEF	RPG	POS	نشان	متغیرهای مکنون
بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders		
		0.740	POS	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders
	0.756	0.639	RPG	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals
0.676	0.431	0.550	SEF	بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings

توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید ساخت. برای بررسی برازش مدل کلی از معیار GOF استفاده شد که سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. این معیار از طریق فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

Communalities از میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای پنهان پژوهش به دست می‌آید.

با توجه به شکل شماره ۲ و ۳، چون ضرایب t مربوط به هر یک از ابعاد، بیشتر از ۱/۹۶ به‌دست‌آمده‌اند، لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار بودن آنها تأیید می‌شود.

دومین معیار برای بررسی برازش مدل ساختاری در یک پژوهش ضرایب R² مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. R² معیاری است که نشان از تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا دارد و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R² در نظر گرفته می‌شود. مطابق با شکل ۳، مقدار R² برای سازه‌های درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که با

جدول ۷. میزان Community و R2 متغیرهای تحقیق

Table 7. Community and R2 of the Research Variables

Community	R ²	نشان	متغیرهای مکنون
.483	0.819	POS	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders
.529	0.734	RPG	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals
.342	0.575	SEF	بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings
GOF	<u>R2</u>		<u>Community</u>
0.565	0.709		0.451

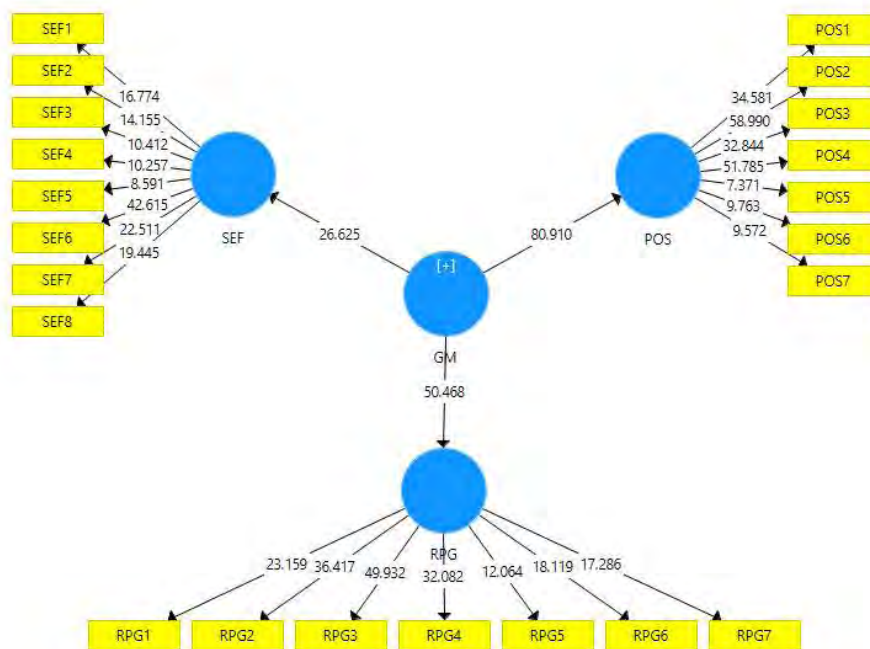
بررسی و تحلیل سؤالات تحقیق با استفاده از نرم‌افزار PLS پرداخته شده است.

با توجه به مقدار به‌دست‌آمده برای GOF به میزان ۰/۵۶۵، برازش خوب مدل کلی تأیید می‌شود. در این قسمت به

شکل ۲. مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب بارهای عاملی

Figure 2. Research Structural Model with Factor Loadings

شکل ۳. مدل ساختاری تحقیق همراه با ضرایب معناداری

Figure 3. Research Structural Model with Significance Coefficients

جدول ۸. نتایج رابطه مستقیم و ضرایب معناداری مدل پژوهش

Table 8. Results of Direct Relationships and Significance Coefficients of the Research Model

نتیجه Result	سطح معناداری Significance level	ضریب مسیر (β) Path coefficient	T Statistics ضرایب آماره Statistics coefficients	علامت اختصاری Symbol	مسیر Path
تأیید Confirm	0.000	0.905	80.910	GM -> POS	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders
تأیید Confirm	0.000	0.857	50.468	GM -> RPG	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals
تأیید Confirm	0.000	0.758	26.625	GM -> SEF	بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings

بوده (بیشتر از قدر مطلق $1/96$) و سطح معناداری نیز کوچک‌تر از $0/05$ ($0,000$) بوده که نشان می‌دهد رابطه این بعد، معنادار است؛ و می‌توان نتیجه گرفت، از نظر افراد موردبررسی، بعد تأمین نظر ذی‌نفعان می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

ضرورت خط‌مشی‌گذاری برای بهبود مسائل زیست‌محیطی در راستای تحقق توسعه پایدار، از سوی دولتمردان کشورها احساس می‌شود. موضوع خط‌مشی‌گذاری یا سیاست‌گذاری محیط‌زیستی از موضوعات اساسی موردبحث در ادبیات خط‌مشی‌گذاری عمومی محسوب می‌شود. این موضوع به‌ویژه پس از دهه ۱۹۷۰ میلادی و گسترش بحران‌های محیط‌زیستی در سرتاسر جهان بیش‌ازپیش موردتوجه دولتمردان کشورهای توسعه‌یافته و برخی کشورهای درحال توسعه قرار گرفت. یکی از چالش‌های بزرگ قرن بیست و یکم برای سیاست‌گذاران، حتی در سبزترین کشورها، شناخت دقیق علل کم اثر بودن یا شکست سیاست‌های محیط‌زیستی برای روبرویی با این مشکلات است در این پژوهش به ارائه مدلی پرداخته شد که در رابطه با خط‌مشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست، با در نظر گرفتن سه بعد ارتباط با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و بعد ذی‌نفعان، مدل را شناسایی کرده است. لذا سؤالات تحقیق شامل این موارد است که ابعاد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف مناسب می‌باشد یا

سؤال اول تحقیق: بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان در مدل تحلیل شکاف مناسب است؟

با توجه به شکل ۲ و ۳ می‌توان گفت ضریب استاندارد شده متغیر (بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان) برابر $\beta = 0/857$ می‌باشد؛ و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t = 50/468$ بوده (بیشتر از قدر مطلق $1/96$) و سطح معناداری نیز کوچک‌تر از $0/05$ ($0,000$) بوده که نشان می‌دهد رابطه این بعد، معنادار است؛ و می‌توان نتیجه گرفت، از نظر افراد موردبررسی، بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد.

سؤال دوم تحقیق: بعد انتظارات و احساسات جامعه در مدل تحلیل شکاف مناسب است؟

با توجه به شکل ۲ و ۳ می‌توان گفت ضریب استاندارد شده متغیر (بعد انتظارات و احساسات جامعه) برابر $\beta = 0/857$ می‌باشد؛ و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t = 50/468$ بوده (بیشتر از قدر مطلق $1/96$) و سطح معناداری نیز کوچک‌تر از $0/05$ ($0,000$) بوده که نشان می‌دهد رابطه این بعد، معنادار است؛ و می‌توان نتیجه گرفت، از نظر افراد موردبررسی، بعد انتظارات و احساسات جامعه می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد.

سؤال سوم تحقیق: بعد تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف مناسب است؟

با توجه به شکل ۲ و ۳ می‌توان گفت ضریب استاندارد شده متغیر (بعد تأمین نظر ذی‌نفعان) برابر $\beta = 0/857$ می‌باشد؛ و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t = 50/468$

اجتماعی، سیاسی و محیط‌زیستی) مورد بحث قرار می‌گیرد. در تأیید سؤال دوم و بعد تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف می‌توان بیان نمود که «کنش‌های زیست‌محیطی بازیگران و گروه‌های ذینفع در سیاست‌گذاری زیست‌محیطی کشور دارای چهار ویژگی خاص و به عبارت بهتر چهار نوع «دوگانگی»^۱ است. این دوگانگی‌ها ناظر به «وضع موجود» تدوین خطمشی‌های زیست‌محیطی کشور بوده و رفع آنها به منظور دستیابی به وضع مطلوب ضروری است. در نگاه اول، انتخاب یکی لزوماً به معنی طرد و نفی دیگری است، در حالی که می‌توان هر دو وجه دوگانگی را توأماً با یکدیگر حفظ کرد و در عین حال به یکی از آنها اولویت داد؛ که مطابق با نتایج تحقیقات عباسی و دیگران (۲۰۱۶) است که در تحقیقی بیان کردند؛ مشکلات مربوط به تدوین‌کنندگان خطمشی، مجریان و ذینفعان با اجرای خطمشی در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی رابطه دارد. همچنین موارد متعددی است که به‌عنوان نمونه، ون متر و ون بورن (۱۹۷۵) ویژگی‌های شخصی ذینفعان را از متغیرهای اجرا می‌دانند؛ مک لانتین (۱۹۷۶) میزان پذیرش ذینفعان نسبت به تغییر خطمشی و میزان علاقه را از عوامل کلیدی در موفقیت یا شکست اجرا می‌داند؛ کالیستا (۱۹۹۴) عدم تعهد لازم ذینفعان خطمشی را از موانع اجرا می‌داند؛ سباتیر و مازمانیان (۱۹۹۶) حمایت خطمشی‌ها از سوی قانون‌گذاران، مقامات اجرایی و مراجع قضایی از شرایط اجرای اثربخش خطمشی می‌دانند. ماکیند (۲۰۰۵) تمایلات، انگیزه‌ها و نگرش‌های ذینفعان و ارزیابی اجراکنندگان از اجرای خطمشی را از عوامل شکست در اجرا می‌دانند و عربی و دیگران (۲۰۰۵) ویژگی‌های رفتاری ذینفعان، تخصص و مهارت مجریان و استفاده‌کنندگان را موانع اجرای خطمشی می‌دانند. همچنین نتایج حاصل از این تحقیق، مطابق با تحقیقات اصلی پور (۲۰۱۹) می‌باشد که دریافته‌اند؛ از مهم‌ترین دوگان‌های خطمشی‌گذاری عمومی در حوزه محیط‌زیست ایران می‌توان به دوگان دانش کنش، دوگان نشانه ریشه، دوگان حفاظت توسعه، دوگان تعامل تحفظ و دوگان ساختار کارکرد در خطمشی‌گذاری محیط‌زیستی اشاره کرد.

در تأیید سؤال سوم و بعد انتظارات و احساسات جامعه در

۱. Dichotomy: هرگونه شکستن معنای یک «مفهوم» کلی به دو بخش مجزا که اگرچه با یکدیگر هیچ‌گونه وجه اشتراک و هم‌پوشانی ندارند ولی در کنار هم کلی آن «مفهوم» را شامل می‌شوند.

خیر. نتایج کلی حاکی از این است که ابعاد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف مناسب می‌باشد.

در تأیید و تبیین سؤال اول و بعد سیاست‌ها با اهداف سازمان در مدل تحلیل شکاف می‌توان به مواردی همچون سه بُعد یا سه محیط «سیاسی»، «اجتماعی» و «اقتصادی» به‌صورت هم‌زمان اشاره کرد:

الف) در بُعد یا «محیط اقتصادی» نکته‌ای که به‌صورت مشترک توسط چند تن از خبرگان به‌عنوان یکی از مصادیق مهم تأثیرگذار تکرار شد، تأثیر تحریم‌ها و عوامل اقتصاد کلان کشور بر شرایط تدوین خطمشی‌های زیست‌محیطی بود. رفع تحریم‌ها در برطرف کردن برخی مسائل تأثیر داشته و به‌ویژه دسترسی به فناوری‌های روز در مورد محیط‌زیست را تسهیل می‌کند. تحریم‌های غیرعادلانه نه تنها به تخریب محیط‌زیست کمک کرده بلکه به محیط‌زیست جهانی لطمه زیادی زده است.

ب) در «محیط سیاسی»، عدم پیوستگی برنامه‌های مربوط در دولت‌های متوالی یکی از نکات مهم تلقی شده، به طوری که تحت تأثیر قرار گرفتن رویکرد سیستمی دولتمردان به‌وسیله نگاه جناحی و سیاسی دولت خود، منجر به بروز مشکلاتی در خطمشی‌گذاری زیست‌محیطی شده است. به دلیل اینکه معمولاً یک دولت برنامه توسعه را تدوین می‌کند و دولت بعدی باید بخشی از اجرای برنامه را به عهده گیرد و همین مسئله مشکلاتی را پدید می‌آورد. در حالی که نگاه مسئولین باید سیستمی باشد نه آنکه وابسته به افراد باشد.

ج) نهایتاً بُعد یا «محیط اجتماعی» یکی دیگر از عوامل محیطی تأثیرگذار بر شکل‌گیری خطمشی‌های زیست‌محیطی است. البته گستره عوامل اجتماعی بسیار وسیع است که در ادامه صرفاً به چند نمونه از آن اشاره شده است. نخست سطح آگاهی عمومی شهروندان در به‌کارگیری تجهیزات سازگار با محیط‌زیست.

که مطابق با نتایج تحقیقات اسپرینز (۲۰۱۲) می‌باشد که اهمیت چرخه سیاسی در بروز چالش خطمشی‌گذاری محیط‌زیست پرداخته است؛ و مطابق با نتایج تحقیقات مبرور (۲۰۱۷) می‌باشد که در تحقیقی به تعاملات بین‌المللی محیط‌زیست پرداختند و مطابق با نتایج تحقیقات کالابرس (۲۰۰۸) و همبریز (۲۰۰۹) می‌باشد که تأثیر رفاه عمومی بر کنش محیط‌زیستی شهروندان را اثبات کردند. همچنین مطابق با یافته‌های اصلی پور (۲۰۱۹) است که محیط‌زیست به‌عنوان یکی از ابعاد چهارگانه توسعه پایدار (شامل ابعاد اقتصادی،

این بدان معناست که متناسب با افزایش سطح رفاه اجتماعی و عبور شهروندان از نیازهای معیشتی، توجه آنها به رعایت ملاحظات زیست‌محیطی افزایش می‌یابد. همان‌طور که در کشورهای توسعه‌یافته اروپایی شاهد حساسیت‌های به‌مراتب بیشتر زیست‌محیطی هستیم. علاوه بر اظهارات مصاحبه‌شوندگان، یافته‌های کمی تأییدکننده دیگری نیز بر این ادعا وجود دارد. نتایج پژوهش بانک جهانی که در سال ۲۰۰۸ با موضوع وضعیت محیط‌زیست ایران و میزان اهمیت آن از نظر مردم صورت گرفته و طی آن با ۱۲۰۰ تن از ساکنین تهران انجام شده بود حاکی از آن است که مسائل محیط‌زیستی در مقایسه با سایر مسائل عمومی کشور از نظر اکثریت پرسش‌شوندگان اولویت بسیار پایینی دارد به‌طوری‌که فقط ۴ درصد از پرسش‌شوندگان قائل به اهمیت مسائل زیست‌محیطی بوده‌اند (Calabrese, 2008). که نتایج این تحقیق، مطابق با مطالعات هه و دیگران (۲۰۱۹) می‌باشد که بیان کردند: تلاش‌های محیط‌زیستی باید زیست‌بوم گرا بوده و بر ارزش‌ها، باورها، آگاهی محیط‌زیستی مردم استوار باشند. همچنین منطبق با تحقیقات احمدیان و حقیقت بان (۲۰۱۶) است که بیان کردند عوامل فرهنگی در واقع می‌تواند پیش‌بینی‌کننده سیاست‌های ترویج رفتارهای محیط‌زیستی مسئولانه باشد و همچنین منطبق با تحقیقات صالحی (۲۰۱۱) می‌باشد که در تحقیقی نتیجه گرفتند، تحصیلات زمانی بر رفتارهای محیط‌زیستی تأثیر می‌گذارد که دانش و آگاهی از مسائل محیط‌زیستی فرد را توسعه دهد؛ و به تبع آن انتظارات و احساسات جامعه را ارتقا دهد و آگاهی از مسائل و موضوعات محیط‌زیستی معمولاً پیش‌نیازی برای دغدغه‌های محیط‌زیستی در نظر گرفته می‌شود.

References

- Abbasi, A., Motazedian, R., & Ghasem Mirzayee, M. (2016). "The barriers of public policies implementation in public organizations". *Quarterly Journal of Research on Organizational Resources Management*, 6(2), 49-63. [In Persian]
- Agranoff, R. J., & Rinkle, V. L. (1986). *Intergovernmental Management: Human services problem-solving in six metropolitan areas*: SUNY Press.
- Araabi, S. M. & Rezghi Rostami, A. (2005). *Diagnostics of the national industrial policies implementation. The 3rd International Conference on Management*, 18. [In Persian]
- مدل تحلیل شکاف؛ می‌توان بیان نمود که بر اساس مبانی دین اسلام، چنانچه رویکرد عمومی به محیط‌زیست تغییر یافته و به‌عنوان «امانت الهی» به آن نگریسته شود، در آن صورت بسیاری از تخریب‌های فعلی اساساً روی نمی‌دهد. آنچه از دستور سپهری و فرمان آسمانی برمی‌آید، این است که تابلوی زیبای آفرینش، «امانت الهی» به دست بشر است. پسوند «عمومی» در عبارت «امانت‌باوری عمومی» ناظر به عموم خطمشی‌گذاران، شهروندان و بوروکرات‌های مرتبط است؛ اما لازمه چنین تغییری در رویکرد انسان به محیط‌زیست، برخورداری وی از نگاه آخرت‌گرا به زندگی است. به‌عبارت‌دیگر چنانچه انسان، حیات خود را محدود به دنیای حاضر بیندارد و اعتقادی به «معاد» و ادامه حیات در عالم دیگر نداشته باشد، «امانت‌باوری» کاملاً بی‌معنا خواهد بود. مطابق با تعبیری که در «مطالعه اسلامی» ذکر شد: «اگر نگاه انسان به اعمال به‌عنوان سئت حسنه و عمل جاویدان باشد افق دید او را بلند و ماورای زندگی مادی را ملاحظه کرده و برای آن تلاش می‌کند. چنین رویکردی تقریباً معادل اصطلاح رعایت «عدالت بین نسلی» است که در ادبیات موضوع توسعه پایدار مطرح می‌شود.» به این معنا که مفهوم «عدالت» محدود به نسل و عصر حاضر نبوده و بهره‌برداری انسان از منابع طبیعی و محیط‌زیست باید به‌گونه‌ای باشد که موجب تضییع حقوق نسل‌های آتی در استفاده از منابع تجدید ناپذیر نگردد. ارائه کنش‌های زیست‌محیطی شهروندان، خطمشی‌گذاران و بوروکرات‌ها متناسب با سطح رفاه اجتماعی بوده است. به این معنا که در جوامع توسعه‌یافته و برخوردار از رفاه بیشتر، ارائه کنش‌های زیست‌محیطی بیشتر و به‌عبارت‌دیگر حساسیت عمومی در قبال رخداد‌های مربوط شدیدتر است.
- Aslipour, H. (2014). "Identifying the duals of public policymaking in Iran's environment". *Quarterly Journal of Public Policymaking*. 6(1), 129-155. [In Persian]
- Aslipour, H., Zahedi, S. A., Sharifzadeh., & Ghorbanizadeh (2014). "Exploring the native model of formulating the national environmental policy with a grounded theory approach". *Strategic Management Thought*, 8(1), 41-66. [In Persian]
- Bardach, E., Weinberg, M., Pressman, J., Massachusetts Institute of Techn. (1977). *The implementation game. What happens after a bill becomes a law*: MIT Press Cambridge, Mass.

- Barrett, S. M. (2004). "Implementation studies. Time for a revival? Personal reflections on 20 years of implementation studies". *Public Administration*, 82(2), 249–262.
- Baumgartner, F. R. & Jones, B. D. (2009). *Agendas and instability in American politics*: University of Chicago Press.
- Bero, L. A., Grilli, R., Grimshaw, J. M., Harvey, E., Oxman, A. D., & Thomson, M. A. (1998). "Closing the gap between research and practice. An overview of systematic reviews of interventions to promote the implementation of research findings". *BMJ*, 317 (7156).
- Broadhurst, A.L. (2006). Bridging the gap between policies and perceptions. Evaluating faculty service in the Department of Plant and Soil Sciences. Delaware, University.
- Calabrese, D. (2008). Environmental policies and strategic communication in Iran; The value of public opinion research in decision making, World Bank Publication, Washington, D.C.
- Calista D. (1994). *Policy Implementation*, New York: Marcel Dekker Inc.
- Challis, D., Reilly, S., Hughes, J., Burns, A., Gilchrist, H., & Wilson, K. (2002). Policy. Organization and practice of specialist old age psychiatry in England. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 17 (11), 1018–1026.
- Christensen, T. & Lægreid, P. (2007). The Whole-of-Government Approach to Public Sector Reform. *Public Administration Review*, 67 (6), 1059–1066.
- Fischer, F. (2003). *Reframing public policy. Discursive politics and deliberative practices*: Oxford University Press, USA.
- Goggin, M. L., Bowman, A. O. M., Lester, J. P., & Laurence Jr, J. O. T. (1990). *Implementation Theory and Practice. Toward a Third Generation* (Glenview, IL: Scott, Foresman).
- Haghdoost, A. A. (2011). "A gap between policy and practice. a case study on maternal mortality reports, Kerman, Iran". *International Journal of Preventive Medicine*, 2(2). [In Persian]
- He, Z., Xu, S., Shen, W., Wang, M., & Li, C. (2019). "Exploring external and internal pressures on the environmental behavior of paper enterprises in China: A qualitative study". *Bus. Strateg. Environ*, 28(1), 1–19.
- Hill, M. J. & Hupe, P. L. (2002). *Implementing public policy. Governance in theory and practice*: Sage Publications Ltd. *Spectator*, 44(1), 171–183.
- Jacobs, D. & Kelly, T. (2007). "Linking Public Health, Housing, and Indoor Environmental Policy: Successes and Challenges at Local and Federal Agencies in the United States". *Environmental Health Perspectives*, 115 (6), 976-982.
- Johnstone, L. (2019). "A systematic analysis of environmental management systems in SMEs: Possible research directions from a management accounting and control stance". *Journal of Cleaner Production*, 244, 118-802. [10.1016/j.jclepro.2019.118802](https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118802).
- Kickert, W. (1997). *A management perspective on policy networks: Managing complex networks*: London: Sage.
- Latifian, B., Latifian, M., & Jasemi, A, (2013), *Environmental Accounting and Sustainability Report*, Conference on Agricultural and Environmental Sciences, Shiraz, <https://civilica.com/doc/250367>[In Persian]
- Li, D., Zheng, M., Cao, C., Chen, X., Ren, S., & Huang, M. (2017). "The impact of legitimacy pressure and corporate profitability on green innovation: evidence from China top 100". *Journal of Cleaner Production*, 141, 41–49.
- Ling, T. (2002). "Delivering joined-up government in the UK: dimensions, issues and problems". *Public Administration*, 80(4), 615–642.
- Liu, Z. & Liu M. (2021). "Quality Evaluation of Enterprise Environmental Accounting Information Disclosure Based on Projection Pursuit Model". *Journal of Cleaner Production*, 279(123679). <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123679>.
- Ma, Y., Wang, L., & Zhang, T. (2020). "Research on the dynamic linkage among the carbon emission trading, energy and capital markets". *Journal of Cleaner*

- Production*, 272, 122717.
- Mabroor, H. (2017). Environmental diplomacy in South Asia: Considering the environmental security, conflict and development nexus. *Geoforum*, 82, DOI: [10.1016/j.geoforum.2017.04.003](https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.04.003)
- Makinde, T. (2005). "Problem of policy implementation in developing nations: The Nigerian experience". *J. SOC. Sci.*, 11(1), 63-69.
- May, P. J., Jones, B. D., Beem, B. E., Neff Sharum, E. A., & Poague, M. K. (2005). "Policy Coherence and Component Driven Policymaking. Arctic Policy in Canada and the United States". *Policy Studies Journal*, 33(1), 37-63.
- Mazmanian, D. A. & Sabatier, P. A. (1981). *Effective policy implementation*: Free Press.
- Mclaughlin, M. (1976). *Implementation as mutual adaptation in Walter Williams*. Richard Elmore, eds., *Social Program Implementation*, New York: Academic Press.
- Meijers, E. & Stead, D. (Eds.) (2004). *Policy integration: What does it mean and how can it be achieved? A multi-disciplinary review*. Berlin Conference on the Human Dimensions of Global Environmental Change: Greening of Policies - Interlinkages and Policy Integration.
- Navaei fezabady, A., Alidadi, H., Najafpoor, A., Dankoob, M., Yazdani, M., Saghi, M., Shafiee, M. (2016). "An Evaluation on the effects of composting plants on the environment in Iran (A review study)". *Journal of Research in Environmental Health*, 2(1), 38-51. doi: 10.22038/jreh.2016.7069 [In Persian]
- Nye Jr, J. S. (2008). "Bridging the gap between theory and policy". *Political Psychology*, 29(4), 593-603.
- OECD Anti-Corruption Initiative for Asia-Pacific (2002) available at: <http://www.oecd.org/daf/ASIAcom/ActionPlan.htm>
- Pressman, J. L. & Wildavsky, A. (1973). *Implementation* (Berkeley, California: University of California Press.
- Pressman, J. L. & Wildavsky, A. (1984). *Implementation. How great expectations in Washington are dashed in Oakland: or, why it's amazing that federal programs work at all, this being a saga of the Economic Development Administration as told by two sympathetic observers who seek to build morals on a foundation of ruined hopes*: Univ of California Press.
- Sabatier, P. A. & Mazmanian, D. A. (1996). *The Condition of effective, Implementation*, Houghton Mifflin, Sixth.
- Salehi, S., & Pazukinejad, Z. (2014). "Analysis of the social factors associated with attitude and actions of university students". *Applied Sociology*, 25(3), 71-88. [In Persian]
- Savari, M., Naghi Bayranvand, F. (2020). "The Role of Social Capital on Self-Efficacy of Rural Women in Zagros Forest Conservation by Mediating Environmental Awareness". *Environmental Education and Sustainable Development*, 9(1), 59-80. doi: 10.30473/ee.2020.7227 [In Persian]
- Schmidt, S. K. (2000). "Only an Agenda Setter?: The European Commission's Power over the Council of Ministers". *European Union Politics*, 1(1), 37-61. <https://doi.org/10.1177/1465116500001001003>
- Scott, P. (1999). "The research-policy gap". *Journal of education policy*, 14(3), 317-337.
- Shobeiri, S. M. & Haghghi, F. S. (2015). *Special environmental training methods*. Tehran: Payame Noor University Press, 188. [In Persian]
- Shobeiri, S. M. (2017). "The role of thought styles in environmental attitude and behavior of high school students". *Education Magazine*, 33(2), 41-66. [In Persian]
- Shobeiri, S. M., Ghaemi, A., & Ghaemi, P. (2013). "The trend of environmental education in the 5-year national development planning and appropriate solutions for environmental education". *Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 1(4), 29-40. [In Persian]
- Shu, C., Zhou, K. Z., & Xiao, Y. (2016). "How green management influences product innovation in China: the role of institutional benefits". *Journal of Business Ethics*, 133, 471-485

- Singh, S., Giudice, M., Chierici, R., & Graziano, D. (2020). "Green innovation and environmental performance: The role of green transformational leadership and green human resource management". *Technological Forecasting and Social Change*, 150, 119-762.
- Sprinz, D. (2012). "Long-Term Environmental Policy: Challenges for Research". *Journal of Environment & Development*, 21 (1), 67-70. <http://dx.doi.org/10.1177/1070496511435667>
- Sutton, F. W. (2013). An introduction to environmental sociology (S. Salehi, Trans). Tehran: SAMT Publication.
- Taherkhani, H., Sharififar, F., Nikbakhsh, R. (2019), "providing a model of environmental policies in sport based on the paradigm model". *Contemporary Research in Sports Management*, 9(18), 123-140. [In Persian]
- Teixeira, A., Jabbour, C. & Jabbour, A. B., Latan, H., & Oliveira, J. (2016). "Green Training and Green Supply Chain Management: Evidence from Brazilian Firms". *Journal of Cleaner Production*, 113, 1-7. 10.1016/j.jclepro.2015.12.061.
- Vaezi, R., Chekin, M., Aslipour, H. (2018). "Policy-Making Challenges in the Field of Health Tourism in Iran". *Tourism Management Studies*, 13(41), 1-40. doi: 10.22054/tms.2018.19752.1548 [In Persian]
- Van Meter, D. & Van Horn, C. (1975). "The policy implementation process", *Administration and Society*, 6(4), <https://doi.org/10.1177/0095399775006004>.
- Wilkinson, D. G. & Appelbee, E. (1999). Implementing holistic government: joined up action on the ground, Bristol: The Policy Press.
- Yu, W., Chavez, R., Feng, M., Wong, C., & Fynes, B. (2020). "Green human resource management and environmental cooperation: An ability-motivation-opportunity and contingency perspective". *International Journal of Production Economics*, 219, 10.1016/j.ijpe.2019.06.013.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)